

Bulleteng nummer 1



Prosjektet "Barn som lever med vold i familien"



Nyhetsbrev til fagpersoner som møter barn som lever med vold i familien.

Nr.1

Høsten 2004

British Medical Journal, 1998:

” Vold i familien ødelegger livet for flere mennesker enn alle genetiske sykdommer til sammen.”

HVA ER DETTE?

Dette er et nyhetsbrev som blir skrevet og kommer til å bli sendt ut tre ganger i året. Bakgrunnen er en stor, treårig satsning fra Barne- og familiedepartementet for å bedre terapeutisk hjelp og støtte til barn som lever med vold i familien. Departementets bidrag består i finansieringen av et omfattende program for å systematisere og deretter anvende forskning og erfaring for å gi bedre hjelp til barna det her gjelder. For dette formålet har Barne- og familieministeren valgt å støtte et samarbeidsprosjekt mellom Alternativ til Vold i Oslo og Senter for Krisepsykologi i Bergen.

Bulletinen går i første omgang til familievernkontorene i Norge, til krisesentrene, barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien. En spesiell gruppe som vi ønsker å nå med dette brevet, er de 27 nasjonale, nydannede fagteamene til Statens Barne- og Familievern. Denne bulletinen er redigert av Magne Raundalen fra Senter for Krisepsykologi i Bergen

og Per Øystein Steinsvåg fra Alternativ til vold. Når det gjelder innholdet i det treårige programmet, vil det bli presentert i en kortversjon. Den finnes mot slutten av det foredraget som MR holdt for Region Vest, og som er gjengitt senere, da de hadde et fellesmøte mellom Barnevernet og Barne- og ungdomspsykiatrien.

HVEM ER VI?

Senter for Krisepsykologi:

Senter for Krisepsykologi (SfK) ble etablert våren 1988 av psykologene Atle Dyregrov og Jakob Inge Kristoffersen.

Bakgrunnen var et presserende behov for å følge opp traume- og kriserammede klienter i Bergensregionen. Fra starten av ble tre områder vektlagt: senteret skulle ha et klinisk tilbud til krise- og traumerammede i Bergensregionen; medarbeidere skulle utvide ulike grupper hjelperes kunnskap på området; og i tillegg skulle forskning på området initieres og gjennomføres. Vi anser at det er den spesielle blandingen av disse tre områdene

som har gjort at senterets stab gradvis har økt og nå teller over 10 personer.

I det kliniske arbeidet har vi i særlig grad prioritert arbeidet med barn og deres familier. Vi arbeider både individuelt, med familier og grupper, og både med barn, ungdom og voksne. I tillegg til det daglige arbeidet med enkeltsituasjoner har vi bistått i organisering og hjelp ved de fleste større ulykker og katastrofer som har skjedd i Norge, i tillegg til arbeid for UNICEF og FNs høykommissær for flytninger i en rekke deler av verden. Arbeidet med flyktningebarn hjemme i Norge har også vært høyt prioritert.

En rekke forskningsarbeider (bøker, bokkapitler og faglige artikler) er publisert nasjonalt og internasjonalt om ulike aspekter ved krise- og katastrofesituasjoner (www.krisepsyk.no). Blant de forskningsområder vi har vært spesielt involvert i er: Barn i krig (Uganda, Irak, tidligere Jugoslavia, Rwanda, m.m.), barn/ungdom i katastrofer (Gøteborg, Tyrkia), repatriering av flyktningefamilier, flyktningebarn og deres familier (Hellesøyprosjektet), barn i sorg, evaluering av sorg og omsorg for etterlattegrupper og hjelpere etter katastrofer. Vi samarbeider med forskningsinstitusjoner i inn- og utland. Senterets medarbeidere holder en rekke eksterne kurs i Vestlandsregionen, ellers i Norge og internasjonalt.

Vi har bistått og holdt kurs for en rekke kommuner i Norge til hjelp i deres arbeid med å utvikle den kommunale beredskap, og for sykehus for å styrke sykehusberedskapen. Nå utvikler vi rutiner for ulike krisehendelser som legges ut på internett, slik at det blir et godt redskap for norske kommuner i deres kriseberedskap. Over mange år har vi gjennom undervisning bistått UNICEF med å høyne lokal kompetanse i land som har vært rammet av krig og katastrofer.

Stiftelsen Alternativ til Vold:

Alternativ til Vold (ATV) ble i 1987 opprettet som Norges og Europas første behandlings- og kompetansesenter for menn som har volds- og aggresjonsproblemer i forhold til sine partnere. I 1994 ble ATV som organisasjon endret og etablert som privat stiftelse. Stiftelsens målsetning skulle være å drive og videreutvikle behandlings- og kompetansesentre i forhold til voldsutøvelse, med særlig vekt på menns vold mot kvinner. ATV har over tid beveget seg i retning av helhetlig familieperspektiv hvor hjelpearbeidet retter seg både mot utøver av, ofre for og vitne til vold i nære relasjoner.

Stiftelsen Alternativ til Vold driver behandlingstiltak 3 steder i landet: Oslo, Drammen og Langesund. Våre behandlingsprogrammer er i dag rettet inn mot følgende klientgrupper: Menn som bruker vold mot kvinner, kvinner med volds- og aggresjonsproblemer (opprettet 1994), kvinner utsatt for vold av partner(fra 1997), barn/ungdom med volds- og aggresjonsproblemer(fra 1997) og barn som er vitne til vold(fra 2001). I tillegg er det, gjennom samarbeid med Oslo Kriesesenter, opprettet en 3 årig prosjektstilling for kvinner som oppsøker kriesesenteret i Oslo(fra 2002). Og stiftelsen Tyrili har siden 2000 finansiert en stilling ved ATV med målgruppe Tyrilistiftelsens elever.

Fagmiljøet ved ATV har med andre ord vokst kraftig siden 1987.

Prosjektet ” Barn som ble vitne til vold” ble startet opp høsten 2001 med prosjektmidler fra Norske kvinners Sanitetsforening. Her etablerte vi et terapeutisk tilbud til barn som har bevitnet vold i familien. Prosjektet ” Barn som lever med vold i familien” er for ATV en utvidelse og videreføring av dette prosjektet.

Pr. 01.09.04 sysselsetter ATV 19 terapeuter pluss 3 hovedfagstudenter i psykologi, og sitter med betydelig kompetanse i forhold til voldsproblematikk, særlig menns vold mot kvinner, ungdom med volds- og aggresjonsproblematikk, kvinner som bruker vold mot sine partnere og kvinner utsatt for vold av sine mannlige samlivspartnere. ATV driver, i tillegg til behandling, en omfattende faglig virksomhet på områdene forskning/kunnskapsutvikling og undervisning.

LEDER

Av psykolog Magne Raundalen

Det er blitt mer alvor i Alvoret.

Vår empati med barn er et naturprodukt. Den er vi født med slik at vi skal være i stand til å verge den mest vergeløse av jordens skapninger: menneskebarnet. Mens antilopens baby kan løpe som en rakett få timer etter fødselen, må menneskets baby hegnes om fra morgen til kveld i årevis. Antilopen har fått tildelt et nærmest lukket system hvor genene har ordnet det meste.

Avkommet må slikkes og dyttes i gang og etter noen måneder med antilopemelk og grunnkurs i overlevelse er det "goodbye mother."

Mennesket har fått utdelt et åpent system hvor utviklingen styres av gener og miljø til en sammenhengende vev som gjør hvert enkelt barn til en unik personlighet som er forskjellig fra alle andre. Mens dagliglivet blant omsorgspersonene går sin gang legges det, for eksempel, i løpet av det første leveåret tynne ledninger fra tunge, munn og strupe til et lydregister i hjernen. Arbeidet er så langt kommet ved 7-8-måneders alder at eksperter kan høre om det er en svensk eller tsjekkisk baby som er i ferd med å bli koblet opp på språket. Dette er et lysende eksempel på at svært

meget av hjernen er avhengig av stimuleringer og erfaringer for å bli funksjonell slik at personen etter hvert kan snakke sitt morsmål.

Hjernen er bruksavhengig. Faktisk sier en av de fremste forskerne på dette området at det ikke finnes noe mer biologisk enn erfaringer. Med det mener han at opplevelsene og utfordringene bygger hjernen. Og det dreier seg om hurtigbygging. I de første leveårene skjer det 200 000 oppkoblinger i timen i barnets våkne hjerne og ingen hjerne er mer aktiv enn treåringens.

Hjerneforskere som har spesialisert seg på barnets utvikling har endog sagt at sammenlignet med treåringens hjernetempo, er vi voksne å regne som barn som er blitt åndssvake.

Heldigvis stemmer ikke dette med virkeligheten fordi hjernens vekst og utvikling blant annet består i at vi kvitter oss med alle sidespor og unødig krattskog fra hjernebyggingen i barnealderen. Det som blir prioritert mot voksenalder, er de store motorveiene i hjernen som gjør at vi raskere og raskere kan komme fram til målet med vår tankevirksomhet. Grunnlaget for disse store og hurtige fartsveiene legges imidlertid gjennom hele barndommen. Et av de viktigste utbyggingsprosjektene for vår sammenheng er forbindelsesnettene mellom språkhjernen og emosjonshjernen. Dette gjør oss klar for når vi skal sette ord på følelsene og gi følelse til ordene. Slik jeg ser det, er dette veinettet selve sentrum for å bedre livskvaliteten på den videre reise gjennom livet enten starten har vært preget av krig i hjemmet eller krig i hjemlandet.

I likhet med hjernen, er vår empati også under bygging. Egentlig er den et forslag fra naturen, og så er det opp til kulturen hvor godt vi tar i mot den. Det vil si at det menneskelige samfunn i stor grad kan bestemme hvilke skripter og

normer som skal gjelde for vår empati. Når det gjelder å sørge for at barnet overlever den første tiden, er gen - programmet en livsforsikring, men i fortsettelsen vil kulturens verdigrunnlag fremme eller hemme vår ømhet for barn, og vår vilje og plikt til å beskytte dem mot lidelser og vold. Vi trenger bare å ta et raskt blikk på hundre års barnevernshistorie for å forsikre oss om at genene ikke står i veien for bedret omsorg og vern av barn.

I dette henseende er de hundre årene fra 1900 til 2000 virkelig barnas. Det er en eneste lang og sammenhengende beretning om forbedring av barnas dagligliv og deres rett til vern, med viktige innspill fra kulturen. Tenk bare på bøkene "De elendige" av Victor Hugo og "De Vergeløse" av Gabriel Scott. I samspill med den økte kunnskapen om barn, etterfulgt av bedre lovgivning og styrking av statens ansvar og oppgaver, resulterte de litterære bidragene i at vi fikk en lavere terskel for aksepten av alvorlig vold mot barn i alle sammenhenger. Selv om det tok meget lang tid, 36 år faktisk, fra det var forbudt å slå barn i skolen til det ble straffbart for foreldre. Beveger vi oss i virkelighetens verden med åpne øyne, må vi erkjenne at dommene for foreldrevold, det vil si for fysisk straff og mishandling av egne barn, i løpet av ett tiår kan telles på en hånd.

Dette faktum kan tjene som en viktig påminnelse om at kjennskapen om vold i familien har en lang vei å gå før den blir kjent av oss som arbeider for å beskytte barns vekst og utvikling mot de mest uheldige påvirkningene. Privatlivets ufred er på mange måter vernet mot innsyn.

Det nye alvoret i at barn blir eksponert for vold i familien, enten de er vitne til vold eller de selv blir direkte berørt av volden, kommer fra den kognitive nevrovitenskapen som vi startet med. Om hvordan erfaringene og genene sammen bygger hjernen. Blir barn eksponert for

vold får de ikke bare vonde og triste ting å tenke på. Mange av dem får livsvarige traumereaksjoner lagret i hjernens flukt og kampsentre. Dette har vi vært bevisst ganske lenge, og krisehjelp til barn som opplever forferdelige hendelser i dagliglivet er snart etablert praksis. Det nye alvoret er at ubearbeidede traumer og gjentatte traumer kan føre til at selve mestringsverktøyene i hjernen blir feilformet og destabilisert. Er det noe som kjennetegner traumatiserte barn, dette gjelder for øvrig også voksne, så er det problemene de får med å styre, regulere og modulere følelsesreaksjoner tilpasset situasjonen.

Det store alvoret ligger i at barn er formbare fordi de er i vekst og utvikling over så lang tid. Samtidig ligger de gode mulighetene i dette. Hjelper vi barn, har vi vekstkreftene på vår side.

I disse dager skjer et oppgjør med vår nære fortid. Det dreier seg om vold og overgrep mot barn i offentlige institusjoner: barnehjem og spesialskoler. Hovedformålet med disse opprivende granskningene er todelt. For det første å finne et grunnlag for å gi gjenlevende ofre oppreisning. For det andre må vi skape farbare veier å gå for å hindre at dagens barn blir overbelastet med vonde og traumatiske hendelser i de formative årene. I så måte er arbeidet mot familievolden langt mer komplisert enn annen vold. Dette fordi det alltid er et skjebnefellesskap mellom ofre og utøver, enten utøveren er en mor eller en far. Glemmer vi det, kan vi bli mer til skade enn til hjelp for de vergeløse og de elendige der hjemme som venter på at vi skal komme til dem.

**BEDRE HJELP OG BEDRE
HJELPERE
TIL DE SOM HAR DET VERST.**

**FOREDRAG: "ALLE BARN ER VÅRE
BARN"**

Holdt ved Statens Barnevern region Vests
møte i Ulvik 15.4. 2004

Av **Magne Raundalen**, Senter for
Krisepsykologi, Bergen.

Hvem har det verst?

Når jeg begrenser meg til å velge ut to
grupper, blir det en norsk og en utenlandsk,
og jeg gir dem et felles stikkord: krig.

**Krig i hjemmet
Krig i hjemlandet**

I begge tilfeller dreier det seg om barn som
er blitt direkte eksponert for voldsomme
handlinger utført av voksne, og majoriteten
er menn. I den første gruppen er det deres
egne foreldre, oftest med far i utøverrollen.
I den andre gruppen landets fedre, det vil si
at presidenten, forsvarsministeren og
generalene er i hovedrollene. Mitt
hovedargument for å velge disse to
gruppene for verst -betegnelsen er deres
omfang.

Når det gjelder forekomst av norske barn
som har det verst i Norge, etter min
inndeling, så mangler vi absolutt absolutte
tall for voldsutsatte norske barn, med
unntak av én måling som ble foretatt av
Justisdepartementet i uken 21-27.august i
2003. Den konkluderer med at 1500 barn
ble utsatt for vold, overgrep eller sterke
psykiske påkjenninger denne ene måle -
uken. Det var 151 forskjellige, nasjonale
instanser som meldte fra i form av
returnerte registreringsskjemaer utarbeidet
av departementene. Det var første gang en
slik måling ble gjennomført i Norden. Den
ble gjennomført etter en britisk modell som
ble anvendt i England i år 2000.

De viktigste instansene som rapporterte var
politidistriktene, sosialtjenesten,
barneverntjenesten, krisesentrene,
familievernkontorene og legevakten.

Tankevekkende er det at

Barneverntjenesten rapporterte 114 kvinner
og ingen barn, sosialtjenesten 21 barn,
krisesentrene 620 barn og
familievernkontorene hele 814 berørte
barn. Med berørte barn menes barn i
familien som er eksponert for vold og/eller
lever med virkningene av volden i
familien. Når det gjelder alder på barna er
ikke dette spesifisert i den informasjonen
jeg har hatt tilgang til, men det blir uttalt at
svært mange av barna er små, fra tidlig
skolealder og nedover.

Det blir også opplyst at det totale antall
utplasserte voldsalarmer pr.31.7.2003 var
940. (Kilde: pressemelding fra
Justisdepartementet 8.9.2003.)

Når det gjelder barn med
flyktningbakgrunn finnes det pr. 1.3. 2004
i alt 4955 barn under 18 år, 2878 gutter og
2077 jenter i norske mottak. Bosatte i
kommunene med flyktningbakgrunn er
13904, hvorav 2204 er under 5 år og 11700
i alderen 6-15. Siden UDIs aldersinndeling
ikke går etter Barnekonvensjonens 18 års
grense (de har en egen inndeling for de
mellom 16 og 19), kan vi rundt regnet si at
vi har over 20 000 barn i Norge i
øyeblikket med flyktningbakgrunn.

I oktobernummeret av Tidsskrift for Norsk
Psykologforening 2003 rapporterer
psykolog Ingolf Fosse fra det psykososiale
arbeidet som en tverrfaglig gruppe fra BUP
hadde i perioden mellom 1998 og 2000 i et
mottak med om lag 400 asylsøkere.
Han konkluderer med at et stort antall av
barna var traumatiserte og at halvparten av
skolebarna på mottaket hadde psykiske
lidelser, tilpasningsvansker og redusert
livskvalitet på grunn av disse.

Det vil si at vi i Norge, ifølge Fosse, har minst 2500 barn i mottak som han mener dekkes av Pasientrettighetsloven; det vil si at de har rett til nødvendig helsehjelp.

Når jeg har hatt 3 dagers samlinger for traumatiserte krigsbarn, i en kontekst av foreldreveiledning, i nesten alle fylker i Norge, har jeg ført min egen statistikk ved å spørre barna og deres foreldre om kontakt med hjelpeinstanser. Mitt nedslående tall er at 1 av 20 barn med alvorlige påkjenninger etter krig og flukt har fått terapeutisk hjelp.

Det har vært mer enn provoserende for meg når jeg har fått beretninger, tre i alt, om at flyktningbarn ble oppdaget og fikk terapeutisk hjelp fordi de var i en skolebuss med norske barn som kjørte av veien, fordi de bodde i en blokk som ble satt i brann eller fordi en klassevenninne ble utsatt for en voldtekt. De fikk behandling når de måtte betraktes som en av våre, men de får det ikke når de bare er en av dem. Det er et stykke igjen til at vi kan si at alle barn er våre barn.

Det er i hovedsak to måter å bli bedre hjelper for de barna som har det verst:

1) å nå fram til dem, finne, få tak i dem. I mange tilfeller dreier dette seg mer om mobilisering av ansvar og vilje enn en komplisert leteaksjon. Når det gjelder de voldsutsatte barna er det et paradoks for meg at sosialtjenesten og barnevernet, som i utgangspunktet har hovedansvaret for familiene hvor det kriges i hjemmet, ikke har vært en faglig spydspiss i forsvaret for det forslåtte barn.

Meg bekjent har ikke barnevernet og sosialtjenesten etablert en spesifikk registrering for å fange opp at barn har vært vitne til vold eller selv er blitt utsatt for voldshandlinger.

Når Justisdepartementet skal forklare de lave tallene fra sosialtjenesten og

barnevernet, skriver de med referanse til en rapport fra Kompetansesenter for voldsofferarbeid ved Høgskolen i Oslo (notat 2003-13) at ”de i liten grad har rutiner for registrering av voldstilfeller.” Det har også forundret meg at det ikke har vært et mer systematisert samarbeid mellom barnevernet og krisesentrene og familievernnet; de to sistnevnte har, i flere fylker, nettopp satt disse utsatte barna høyt på sin prioriteringsliste.

La meg til slutt i dette avsnittet nevne at to nye, sentrale fagbøker om voldsutsatte barn nettopp understreker detaljert og nitid kartlegging av eksponering for vold hos offeret, enten dette er barnet, moren eller begge. De sier rett ut at man ved generelle og utydelige spørsmål ender opp med nærmest ingenting. Det blir også stilt spørsmål om det er det som er hensikten med de hensiktsløse spørsmålene.

2) er å skaffe seg kunnskaper og stadig lære og utvikle bedre metoder for hjelp. I mange tilfeller kan det dreie seg om å finne enkle og virksomme hjelpemidler slik at du er i stand til å nå mange. For eksempel ved å arbeide med barn i grupper. Kunnskap har to innebygde drivkrefter. For det første forplikter den oss. Når vi vet om så vel virksomme metoder som sterke nødvendigheter, unnslipper vi ikke. Dernest er kunnskapens andre kraft selve grunnlaget for å forbedre oss. Det gjør vi gjennom oppdaterte kartlegginger og anvendelse av stadig nye og evaluerte metoder for terapeutisk hjelp. Når jeg ser barnevernets historie i et hundreårsperspektiv, er det for meg to parallelle oppadgående linjer som går fra dårlig til bedre på vei til bra.

Og grunnlinjen som skyver hjelpen mot nye høyder er stadige fornyelser av kunnskapsbasen. Ikke minst gjelder dette barnekunnskapen om vekst og utvikling. Dette vil med andre ord si at jeg har noe redusert tro på lovgivningens saliggjørende virkning, selv om den var og er viktig.

Jeg kan jo bare nevne at vi skrev under Barnekonvensjonen for snart 15 år siden, det vil si 10. november 1989.

Der lovet vi for eksempel i paragraf 39 alle barn som var blitt utsatt for forsømmelse, utnytting, overgrep, umenneskelig, nedverdiggende behandling, straff og væpnede konflikter, psykologisk oppfølging så vel som sosial rehabilitering. I tillegg lovet vi dem at dette skulle skje i et miljø som fremmet barnas helse og selvrespekt.

Med hånden på hjertet måtte vi antagelig ha sagt, om vi hadde tatt Barnekonvensjonen alvorlig, at vi ikke hadde lov å drive behandling i en del av våre flyktningmottak, dersom vi anså dem som ødeleggende for barnas helse og selvrespekt. Jeg har heller ikke sett noen rakettfart for mine to utvalgte barnegrupper etter 10.oktober 2003 da Barnekonvensjon ble innarbeidet som overstyrende tekst i norsk lov. La meg i alle fall her og nå slå fast at nettopp artikkel 39 i Barnekonvensjonen forplikter oss sterkt for begge de to verst - gruppene, fordi de meget klart og utvetydig er nevnt i paragrafens tekst.

Jeg vil tillate meg, i en parentes, å problematisere et hovedord i barnevernstenkningen, nemlig begrepet omsorgsevne. I flere tiår har dette begrepet vært helt sentralt i vurderinger som ble lagt til grunn for vedtak om hjelpetiltak og omsorgsovertagelse. I det første tilfellet skulle man styrke en bristende omsorgsevne, i det siste tilfellet var den dødsdømt og barnet måtte plasseres, som det heter, hos noen med garantibevist omsorgsevne. Hvorfor er rapportene og overveiningene oversvømmet av dette ordet som beskriver noe usynlig. Hvorfor er de i så liten grad preget av systematiserte og nøyaktige beskrivelser av det synlige, nemlig foreldrepraksis. Det finnes meg bekjent ingen mors- eller farsmåler for omsorgsevne langs skalaen

kald til varm som kan komme ut med normalen på 37, svak eller komatøs omsorgsevne på 33.5 grader eller overopphetet på 39.9.

Det eneste vi egentlig har å holde oss til er nøyaktige registreringer og beskrivelser av hva foreldre konkret gjør i dagliglivet. Og ikke hva som helst, men nettopp den foreldrepraksis som begrunnes som livsviktig for barnets vekst og utvikling. Selv har jeg argumentert for at utviklingen og fremmingen av empati og styring, og kontroll av aggresjon er de to viktigste elementene i barneoppfostringen. Jeg har ikke møtt motstand på det. Men jeg må si at jeg til dags dato ikke har sett at vurderingen av foreldrenes praksis er blitt knyttet til destrueringen av disse mentale ressursene når det er blitt argumentert for tiltak i hjemmet eller flytting av barnet fra hjemmet.

Jeg utfordrer derfor Barnevernet til å foreta en vareopptelling av hva de har i bokhyllene av solid faglitteratur om det mest sentrale og det viktigste for barns utvikling, og hva de har på lager av anerkjente metoder for å verne og verge disse utviklingspotensialene.

Når forskeren Lonnie Athens gikk inn i fengslene og tilbrakte dager og uker sammen med de aller verste voldsforbryterne i verden, for å samtale om hvordan de opplevde sin barndom og oppvekst, kom han vaklende ut igjen med beretninger om barn som gjennom hele oppveksten hadde vært vitne til vold og selv fått føle volden på egen kropp. Til det klikket i det mentale sorteringssystemet deres og de gikk ut i verden, ikke som avskrekkede fredsmeglere, men overbeviste om at de var onde, og at vold og makt var den eneste trygghet og den eneste glede.

I et prosjekt som jeg tok initiativ til med det avtroppede Barneombudet så vi på 65 dommer hvor en miserabel barndom var

dokumentert med det til hensikt å oppnå straffereduksjon. I mange tilfeller virket det i den retningen.

Da vi hadde samtaler med sentrale fagpersoner om dette, blant annet rettspsykiater Berthold Grünfeldt og formann i dommerforeningen Erik Elstad, sorenskriver i Bergen Tingrett, var de enig i at dette var en slags avlat for våre egne forsømmelser som slektninger, naboer, vennekrets og faginstanser. Grünfeldt kom meget godt forberedt til sin samtale på Barneombudets kontor. Han hadde gått igjennom sitt arkiv og sin meget gode hukommelse og hadde ikke, på de to stedene, funnet en eneste av de 800 av de verste forbryterne i det lille landet Norge som han hadde vurdert, som hadde det han ville kalle en rimelig, akseptabel barndom!

I fortsettelsen vil jeg derfor kort nevne den satsningen på bedre hjelp til de voldsutsatte barna som er muliggjort gjennom et samarbeid mellom Alternativ til Vold og Senter for Krisepsykologi, finansiert av Barne- og Familiedepartementet.

Som tidligere nevnt blir et stort antall barn årlig vitne til eller utsettes for vold i familien. Mye av denne volden er skjult, tabubelagt og dermed hemmeligholdt. Det skjebnefellesskap som eksisterer mellom utøver og offer i en familie, mangedobler vanskelighetene for så vel rettsapparatet som hjelpeinstansene når det gjelder det å gi barna den beste beskyttelse og hjelp. Dette til tross for at vi alle vet at angst, uro og usikkerhet preger barnas hverdag når de må leve med vold som vitne eller som personlig rammet. Virkningene av å vokse opp under slike forhold er omfattende og ofte varige. En voldspreget oppvekst kan føre til generell mistro og svekket tillit og tiltro til andre mennesker. Det kan medføre svikt i personens evne til å styre og regulere sine emosjoner, et handikap som kan få mange negative følger. I dag vet vi også mer om de strukturelle endringer som

finner sted i hjernen, som i sin tur kan svekke læringsevnen og utvikle oversensitivitet for å oppfatte situasjoner som farlige.

Det foreligger også muligheter for negativ læring av så vel handlinger som holdninger til voldsutøvelse og menneskeverd. Dette medfører ganske stor fare, særlig hos gutter og unge menn, for at de utvikler aggressive handlingsmønstre og repeterer sine ”familietradisjoner” når de som voksne selv stifter familie. Vold produserer ny vold. Spesielt dramatisk er det at et slikt barndomsklima påvirker hukommelses- og konsentrasjonsferdigheter, som er nødvendige i innlærings situasjoner, slik at barn tidlig får svekket sine fremtidsressurser.

Det er ganske nylig at voldsutsatte barn har fått økt politisk og faglig oppmerksomhet. Det er derfor høyst nødvendig med økt kunnskapsgenerering, spesielt hva angår gode behandlings- og hjelpemodeller som kan omsette kunnskapen i praksis.

Selv om det etter hvert finnes forskning på konsekvensene av barns voldseksposering er det behov for en økt, systematisk satsning for å spre kunnskap til ansatte innen familievern, barnevern og barnepsykiatri samt til andre som kommer i kontakt med barna og deres foreldre.

Det faglige og verdimeslige fundament for vårt forslag om en programmatisk, nasjonal satsning for å bedre forebygging og hjelp til barn som lever med vold i familien, kan oppsummeres i disse hovedpunktene:

- 1) Barn har krav på et verdig og levelig liv uten at sentrale menneskerettigheter som trygghet i dagliglivet og optimale muligheter for en god mental helse blir krenket eller forsømt.
- 2) Barn er individer i vekst og utvikling, og har dermed spesielle beskyttelsesbehov og

utviklingskrav som for eksempel det å unngå langvarige påkjenninger og negative modeller som kan føre til en kriminell og voldelig løpebane eller gjøre dem til engstelige voksenpersoner med redusert livskvalitet.

3) Barn er fremtidige foreldre. Gjennom systematiserte studier av begreper som sosial arv er det sannsynliggjort at et langvarig, negativt oppvekstklima preget av vold og frykt påvirker egen foreldrepraksis negativt. For en ikke ubetydelig prosent kan dette dreie seg om "arvet" barnemishandling.

4) Mange av de langtidskostnadene som en voldelig oppvekst kan føre til er også av stor samfunnsmessig betydning, også økonomisk. I første rekke tenker vi her på den skade voldseksponerte barn gjennom livsløpet kan påføre andre, samt det store tap og den store kostnad som en avviker-karriere innebærer for samfunnet.

Målsetting med prosjektet:

Hovedmålet ved prosjektet er:

- a) å fordype den faglige innsikten om de skadene som påføres voldsutsatte barn,
- b) for dermed å bedre hjelpen til voldseksponerte barn, og
- c) sikre at denne hjelpen når frem til så mange som mulig gjennom kunnskapsformidling til familievern, barnevern, barne- og ungdomspsykiatrien, krisesentrene, helsestasjonen og andre instanser og personer som møter voldsutsatte barn.

Blant delmålene er:

- utvikle kunnskap om hensiktsmessige intervensjonsstrategier.
- fremme kunnskap om hvordan barna best kan nås.
- bedre forståelse for hvordan barn mestrer denne situasjonen.
- trekke inn relevant internasjonal kunnskap om forekomst og hjelp.

Fokus for prosjektene er å fremskaffe ny og solid dokumentasjon på hvilken innvirkning vold i hjemmet har på barn som er vitne til eller utsettes for denne basert på terapeutisk erfaring med hjelp til barna og familiene. Her vil Alternativ til Vold legge hovedvekt på første fokus, barn som er vitne til vold, mens Senter for Krisepsykologi vektlegger beskyttelse og hjelp til forslåtte barn.

Dokumentasjonen vil samles gjennom klinisk arbeid i og med barn og familier, supplert med ulike måleinstrumenter tilpasset problemstillingene. Det er viktig å understreke det kliniske arbeidets fremtredende betydning som bakgrunn for å formidle kompetanse til hjelpeinstanser og behandlere over hele Norge. Den praksisnære formidlingen gir den beste grunnlag for at barn skal få god hjelp uansett hvor de bor i landet.

REFERANSER:

- Athens, L. (1989). *The Creation of Dangerous, Violent Criminals*. London and New York: Routledge.
- Bengtson, M., Steinsvåg, P.Ø., & Terland, H. (2004). *Ungdommen bak volden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kendall-Tackett, K. A. (Ed.). (2004). *Health Consequences of Abuse in the Family*. Washington DC: American Psychological Association.
- Råkil, M. (red.). (2002). *Menns vold mot kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget.

TO VIKTIGE BØKER:

BARN OG MØDRE PÅ KRISESENTER

Den første boken som skal omtales her er skrevet av fil. dr. Kjerstin Almqvist ved samfunnsvitenskapelig avdeling ved Karlstads Universitet og professor Anders Broberg ved Göteborgs Universitet. Boken har fått tittelen "Barn som bevittnat vold mot mamma." Boken er utgitt av Göteborgs Stadskanseli og kan bestilles der. Prisen er kr. 100.

Forfatterne har intervjuet, kartlagt og deretter analysert datamaterialet fra møtet med 86 barn og 53 mødre på en av Göteborgs seks krisesentre for kvinner. De har flere sterke motiveringer for å rette søkelyset på vold i familien. Fremst blant disse er den dokumentasjonen som de refererer i boken som viser at barns vekst og utvikling blir truet og skadet når deres mor lever med voldelig partner, svært ofte dreier det seg om barnas biologiske far. Dernest det faktum at en stor prosent av de voldsutøvende fedre også slår barna – i noen studier gjaldt det så mange som halvparten. Anmeldt voldsbruk i familien var i år 2001 i Sverige ca. 10 000.

Det svenske voldsforebyggende rådet anslår det reelle tallet til 40000. Dersom vi skulle overføre dette til vårt land med halvparten så mange kvinner, ville det altså bli hele 20 000 kvinner som hvert år blir utsatt for vold fra ektefelle/partner. Dette uhyggelige perspektivet får forfatterne til å hente fram et sitat fra to fremtredende britiske barneleger som i 1998 framsatte følgende påstand i British Medical Journal: " Vold i familien ødelegger livet for flere mennesker enn alle genetiske sykdommer til sammen." Når forfatterne reflekterer over hvilke skader som påføres barna som blir vitne til vold i familien og barn som selv blir slått tar de utgangspunkt i to viktige og etter hvert godt belyste fagområder: studier av barns tilknytning til voksne omsorgspersoner og kunnskapen om

langtidsvirkningene av traumatiske hendelser med utgangspunkt i diagnosen PTSD (Post Traumatic Stress Disorder).

Når det gjelder tilknytningsadferd (attachment) vet vi fra før at samspillet mellom barn og omsorgspersoner i tiden forut for at den for alvor manifesterer seg i 8-månedersalder, har stor betydning. Dette vet vi blant annet fra studier av samspillet mellom barn og deprimerte mødre. Når vi i tillegg vet at det store flertall av menn som slår starter med det meget tidlig etter at partene har flyttet sammen, er heller ikke denne tiden beskyttet. Det store alvorret som forfatterne påpeker er at hele tilknytningsprosessen blir forstyrret når den man skal knytte seg til svært ofte er redd, engstelig og ute av stand til å trøste det skremte barnet (mor som blir slått). Alternativet for trøst og trygghet er uberegnelig og skremmende (den voldsutøvende far). Når vi tenker at de tidlige tilknytningene til nære omsorgspersoner er grunnlaget for en fremtidig indre arbeidsmodell for samspill og trygghet med andre mennesker, er sitatet fra de britiske barnelegene i boken meget vel plassert.

Mødrene (53) som ble intervjuet, både om seg selv og sin situasjon og om hva de tenkte om voldens virkning på barnas vekst og utvikling var i alderen 20 til 42 år. Den detaljerte beskrivelsen av hva de var blitt utsatt for avdekker et liv med gjentatte, nedverdiggende uttalelser, alvorlige trusler, dyttet overende, slått med flat hånd, spark og slag for øvrig, fysisk tvang med bending av armer og fingre, slag med gjenstander, strupetak og voldtekt. Kombinasjonen sjalusi og alkohol var den mest alminnelige forklaringen mødrene hadde på disse forferdelige hendelsene. De fleste barna (77 %) hadde vært i samme rom når mamma ble mishandlet. Barna i skolealder forsøkte ofte å gå i mellom for å hindre pappa fra å slå. Drøyt en fjerdedel av barna var blitt slått av far

med åpen hånd – mest ørefiker i følge mødrenes rapportering. Forfatterne oppsummerer barnas direkte eksponering slik: ”Sammenlagt var 62 % av barna blitt utsatt for en eller flere former for mishandling av sin far/mors partner. Omkring en fjerdedel av barna som ble mishandlet var blitt utsatt for grov og gjentatt vold.”

Når det gjelder barns behov for terapeutisk hjelp, viser forfatterne til en anvendt skala for ”Styrkor og svårigheter hos barn”, den såkalte SDQ-skalaen. Her scorer 71 % av barna over grensen som indikerer at de trenger hjelp med sine psykiske problemer. Når det gjelder traume- reaksjoner, oppfylte en fjerdedel av barna samtlige kriterier for PTSD. Grunnlaget for disse scorene var intervju med mødrene.

Det er all grunn til å tro at prosenten ville ha blitt høyere dersom barna var blitt intervjuet. Forfatterne slår videre fast at det fantes et stort antall barn som ikke fylte kriteriene for PTSD, men som hadde en alvorlig symptombelastning for øvrig. Dette dreiet seg om overdreven redsel og engstelighet, høyt spenningsnivå og rastløshet, aggressivitet og ulydighet, fiksering til volds - og skrekk forestillinger, somatisk problematikk/smerter og unngåelse- tilbaketrekning. I sin sammenfatning beskriver de barna som redde og aggressive med høyt spenningsnivå og smerter i kroppen. Videre var mødrene av den oppfatning at mer enn halvparten (58 %) av barna trengte psykologisk hjelp, først og fremst for å forstå og bearbeide det som hadde hendt.

Forfatterne har en summarisk gjennomgang av samtaler med barna med flere hjerteskjærende eksempler på hvor forferdelig de opplever krigen i hjemmet. Videre har de kommentarer til det store antall kvinner med utenlandsk bakgrunn som nå kommer til krisesentrene med barn som i tillegg har opplevd krig i hjemlandet.

Boken er liten, den har bare 88 sider, referanser inkludert. Den vil likevel være til STOR hjelp for alle dem som planlegger å gjennomføre en redningsaksjon for barn som lever med vold i familien.

VOLD I FAMILIEN FRA ET BARNEPERSPEKTIV

Tittelen på boken som vi vil skrive om her er ”Children’s Perspectives on Domestic Violence.” Den er utgitt av Sage Publications, år 2000, og den er skrevet av et team under ledelse av Audrey Mullender, professor ved Warwick University.

Av referanselisten går det fram at forfatterne til sammen har meget bred erfaring i arbeidet med vold i familien, inkludert møtet med utøverne.

Det som gjør denne boken spesiell, er at den konsentrerer seg om å belyse hvordan barn forstår og opplever det å leve med vold i familien, inkludert flukten til og oppholdet på krisesentrene for kvinner. La det være sagt med en gang at barna og unge som gruppe verdsetter meget høyt den tryggheten og omsorgen de møter der. De forstår at de er kommet til en redningssentral.

Likevel kan den ikke erstatte et hjem, ei heller lette tapet av nettverk, aktiviteter og kameratskapet i hjemmets nærmiljø. Må det også være skrevet at dette er en bok om fars vold mot mor og barn. Det innebærer ikke at det de og vi skriver utelukker mødre som utøver vold i familien.

Denne boken har et skikkelig barnefokus og den starter med å problematisere den dårlige beskyttelse som Barnekonvensjonen gir barn som lever med vold i familien. Dette dreier seg om de artiklene i Barnekonvensjonen som styrker en felles omsorgsrolle for begge foreldrene, enten de lever sammen eller ikke.

De påpeker at disse gode og riktige retningsgiverne i Barnekonvensjon ikke tar reservasjon for at en av partene er direkte farlig og skadelig for barnet, eller indirekte fordi barnets daglige omsorgsgiver blir mishandlet og nedbrutt. Faktum er, hevder de, at barnets mor kan bli anklaget for kidnapping av barna når hun for eksempel rømmer med dem til krisesentre fordi hun søker beskyttelse for sitt eget liv – kanskje også for barnas.

Årsaken til denne bristen i Barnekonvensjonen er at den søker nøytralitet mellom foreldrene – det vil egentlig si mellom kjønn. Dette kan bare justeres dersom ubalansen i maktforholdet mellom kvinner og voldelige menn blir erkjent også i Barnekonvensjons tekst. Vi kjenner ikke til praktiske, norske eksempler på kidnappingsproblematikk omkring opphold på krisesentrene, men det kan skyldes vår manglende erfaring fra feltet.

I fortsettelsen gjennomfører forfatterne en meget bred og interessant gjennomgang av så vel etiske som praktiske dilemmaer når forskeren henvender seg direkte til barn og bruker dem som informanter om sitt eget liv. Det vil si at selv barna blir hørt ved hjelp av ulike systematiske metoder utarbeidet for deres alder og utviklingsnivå. For interesserte har de omfattende referanser til ulike områder hvor barna blir spurt. Og for riktig å understreke sitt barneperspektiv starter de med å gjengi resultatene fra en spørreundersøkelse de gjennomførte i skolen. Nær 1400 barn i alderen 8 til 16 år svarte på et omfattende spørreskjema som skulle kartlegge deres kjennskap til, forståelse av og refleksjoner over problemet vold i familien.

De hevder selv, og det er ingen grunn til å tro at de ikke har rett, at dette er den første kjente undersøkelsen hvor man forsøker å få innsikt i barn og unges generelle

oppfattelse av og holdning til vold i familien. De slår fast at så vel unge som barn vet lite og forstår lite av vold i familien. Unntaket er de som har opplevd det selv (ca. 4 %) og de som kjenner noen som har levd med vold i familien (underkant av 30 %). Andre dårlige nyheter, det vil si de aller dårligste, i denne rapporten er at en stor prosent (34 % hos guttene og 20 % hos jentene) erklærer seg enig i påstandene om at kvinner må regne med å bli slått dersom de gjør menn sinte og at det kan hende de fortjener det.

Forfatterne uttrykker sin bestyrtelse over at den oppvoksende generasjon har synspunkter og holdninger som er forlatt av det brede lag i det sivile samfunn forøvrig. De mener dette "etterslepet" er meget alvorlig med tanke på fremtidig forebygging. Lyspunktet i denne sammenheng er at barna og de unge tross alt mener at den som slår er en gærning (crazy).

Resten av boken, fra kapittel fire og ut, er viet deres egen dybdeundersøkelse av 45 barn fra 25 familier. For to tredjedelers vedkommende var den voldelige personen i familien deres egen far, for den siste tredjedelen var det mor partner. De satset på å intervjuer søsken sammen og hadde i alt 24 jenter og 21 gutter. Halvparten av barna var under 11 år og den andre halvparten mellom 12 og 16. En tredjedel av barna hadde levd med vold i familien fra ett til sju år, mens majoriteten hadde fått hele oppveksten preget av denne. Familiene ble rekruttert gjennom krisesentre og kommunale støttegrupper for kvinner.

I dette første kapittelet får vi en gjennomgang med barnas egne ord om "what they heard and saw." Selv om det er ubehagelig å lese, er det nyttig lesning med tanke på at en del av terapien med barn må bestå i å gi dem en ramme til å forstå volden. Forfatterne har selvsagt gitt dette sentrale spørsmålet bred plass.

Konklusjonen er kort og godt stor forvirring så å si på alle alderstrinn, men forståelsen er selvsagt økende med alder.

Det som tydeligvis har manglet er en gjennomtenkt voksenstøtte på det kognitive plan med en dialog om hva som skjer og hvordan vi forstår det som skjer. Det blir viktig å samle erfaringer fra alle parter for å forbedre denne støtten til de utsatte barna enten de er ute av familievolden eller de er på vei hjem igjen til et nytt fredsforløp.

Når det gjelder barnas innblanding i voldssituasjoner har det generelle rådet fra de fleste kjente instanser vært at det skal de avholde seg fra. Når disse forskerne intervjuer barna om dette, hevder de at vi må få et mer nyansert syn på dette brennbare spørsmålet. Halvparten av de undersøkte barna hadde ved en eller flere anledninger forsøkt å gripe inn for å stoppe volden.

I de fleste tilfellene har det dreiet seg om å rope og skrike for å avlede utøverens eller få ham til å besinne seg ved tanken på at et barn var midt i situasjonen. Flere av barna som berettet om dette hadde en planlagt rømningsvei dersom de selv ble truet. Mange av barna hadde ved flere anledninger, da intet annet hjalp, selv tatt telefonen og uoppfordret ringt til politiet. Når forfatterne mener at vi må avstå fra ensidige råd om at barn skal holde seg borte og fjerne seg, tar de selvsagt forbehold for alder. De har tre hovedargumenter for at barn selv skal få bedømme situasjonen: for det første er de i stand til å gjøre det, for det andre blir barna psykisk styrket/lettet av å foreta handlinger, ikke minst letter det på skyldfølelsen at de gjorde noe. Det tredje argumentet de fører i marginen er at vi ikke skal undervurdere barnas skjerpede bedømmelse av at mor er i livsfare. Det er en dyster virkelighet vi blir presentert for i dette kapitlet og det at temaene hele tiden er ledsaget av omfattende sitater fra barnas

egne svar, gjør at det virkelig sitter som en motivasjonsforsterker til å komme disse barna i møte terapeutisk. De viser at de kan uttrykke seg og de sier gjennom hele undersøkelsen at de trenger å bli hørt av noen.

Et meget interessant kapittel i boken bygger på intervjuer med barna om hvordan de mestrer tilværelsen og dagliglivet med vold i familien. Ordet mestring (det engelske cope) blir ofte noe misvisende i og med at barna ikke har noe valg. De må leve med volden og dens konsekvenser som et resultat av voksenadferd og voksenbeslutninger som de har liten eller ingen innflytelse på. Derfor hadde for eksempel betegnelsene "leve med" og "forsøkene på å beskytte seg" vært mer i samsvar med barnas beskrivelser som ikke inneholder så mange beretninger om seierriktig mestring. Jeg holder dog åpent for at det engelske "cope" er noe svakere enn vårt mer triumferende mestringsbegrep som jo kommer fra ordet mester – en som virkelig får det til.

Dette er ikke et eksempel på ordkløveri, men en påminnelse om at begrepene og ordet kan sette oss på sporet eller føre oss på avveie. Hvis vi tror vi kan hjelpe barn til å mestre, for ikke å si at barnet skal lære å mestre voksenverden når den har sporet av, da er vi bestemt på feil sted.

Men hva sier barna? Først og fremst lærer de oss at hver situasjon krever og hvert barn utøver individuell og unik overlevelse. Det er ikke slik at noen agerer ut, mens andre bare samler opp inni seg. Det er heller ikke slik at dette karakteriserer kjønnene, at jenta trekker seg inn og guttene slår ut. Det er store variasjoner hos individet og mellom individer.

En del viktige trekk beskrives som felles. For det første når det gjelder situasjonen: de som lever "best" med vold i familien har et godt og trygt tilkenningsforhold til

mor, hvilket inkluderer god kommunikasjon. Hvis de i tillegg har nære ressurspersoner de kan gå til, kall gjerne flykte til, øker det opplevelsen av at situasjonen er "til å leve med."

Et fellesstrekk er også at barna i sine tanker, og noen ganger i handlinger, søker aktivt å være med på løsninger til bedring av situasjonen. De vil delta. Barnets alder, utviklingsnivå og mentale ressurser, både til å forstå og til å søke utfoldelse og glede i hverdagen når volden ikke er aktiv, teller alltid med i dette regnskapet.

Både når det gjelder å klare de verste situasjonene og når det gjelder å mestre livet i fortsettelsen når alt er over og de skal finne fotfeste i sin egen tilværelse. En viktig faktor som blir understreket gjennom hele boken er betydningen av barnets selvbylde. Andre ganger bruker man betegnelsen selvfølelse, andre ganger egenverdi.

Mest brukt er det engelske "self-esteem". Dog påpekes det samtidig at forskningslitteraturen understreker, inkludert foreliggende rapport, at det nettopp er barnas selvfølelse og egenverdi som synes å bli sterkest rammet av vold i familien. I dobbel forstand fordi de opplever å være så lite verd at de ikke behøver å bli tatt hensyn til, og fordi de hver dag må leve med den intense, stigmatiserende skammen over sitt uverdige liv som de må gjøre alt for å skjule for omgivelsene.

I barnas mestringsforsøk, om vi tillater oss å bruke en noe redusert utgave av begrepet mestrings, inngår forsøk på å forstå, forsøk på å finne trygghet, forsøk på å få annen voksenhjelp, forsøk på å beskytte mor og søsken. Bestrebelsene på å hjelpe mindre brødre og søstre, inkludert det å forlate slagmarken sammen med dem, blir av flere av barna sett på som en betydelig bedrift de kan se tilbake på. Noen barn sier at de tenker mest på løsninger, andre sier at de

har best av å gråte, atter andre at de må være for seg selv for å tenke. Noen beskriver reaksjonsformer som ligger dissosiasjonen meget nær, nemlig at de flykter inn i drømmer og fantasier om at alt er annerledes og rosenrødt.

Viktige observasjoner i denne sammenheng er at få "holder med utøveren" – gutter inkludert. I det store og hele holder de seg til mor, ønsker å beskytte henne og føler med henne. Den sentrale posisjon som mor har som ankerfeste i deres liv får forfatterne til å løfte en advarende pekefinger mot å skille barn fra sine mødre selv om hun tidvis foretar valg som er meget problematiske for profesjonelle hjelpere å leve med, som det å vende tilbake til en meget voldelig mann sammen med barna.

I fortsettelsen har boken gode kapitler som går dypere inn på relasjonene mellom barna og foreldrene. Den har også et eget kapittel om etnisitet og kultur i og med at mange av familiene som kommer til krisesentrene enten har såkalte blandede ekteskap eller når begge foreldrene har samme opprinnelse fordi de er kommet som flyktninger fra et annet land med andre vaner og skikker.

Vi finner ikke plass til en mer detaljert gjengivelse av disse kapitlene her. Dog er boken så sentral og viktig for vårt program at vi i fortsettelsen vil overveie å gi et mer utfyllende sammendrag av de viktigste erfaringene og problemstillingene.

REFERANSELISTE OM BARN OG VOLD

Atle Dyregrov har utarbeidet en meget omfattende referanseliste som dekker temaet barn og vold ganske bredt.

For Bulletinen har vi gjort et utvalg.

Den fullstendige listen kan du få ved å sende en e-post

til Senter for Krisepsykologi. Bruk e-post adressen: vold@krisepsyk.no

- Almqvist, K., & Broberg, A. (2004). *Barn som bevittnat våld mot mamma*. Göteborg: Lundby Stadsdelsförvaltning.
- Augustyn, M., Frank, D. A., Posner, M., & Zuckerman, B. (2004). Children who witness violence, and parent report of children's behavior. *Journal of the American Medical Association*, 155, 800–803.
- Barnett, O. W., Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. D. (1997). *Family violence across the lifespan. An introduction*. London: Sage publications.
- Berkowitz, L., & Harmon-Jones, E. (2004). Toward an understanding of the determinants of anger. *Emotion*, 4, 107–130.
- Blunt Bugental, D. (2004). Finding ways to reduce the prevalence of child maltreatment among fathers: A comment on the alternative approaches. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11, 112–115.
- Brownlee, K., & Chlebovec, L. (2004). A group for men who abuse their partners: Participant perceptions of what was helpful. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74, 209–213.
- Bugental, D. B., Ellrson, P. C., Lin, E. K., Rainey, B., Kokotovic, A., & O'Hara, N. (2002). A cognitive approach to child abuse prevention. *Journal of Family Psychology*, 16, 243–258.
- Cahill, S. P., Zoellner, L. A., Feeny, N. C., & Riggs, D. S. (2004). Sequential treatment for child abuse-related posttraumatic stress disorder: methodological comment on Cloitre, Koenen, Cohen, and Han (2002). *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72, 543–548.
- Chaffin, M., Silovsky, J. F., Funderburk, B., Valle, L. A., Brestan, E. V., Balachova, T. et. al. (2004). Parent-child interaction therapy with physically abusive parents: efficacy for reducing future abuse reports. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72, 500–510.
- Cloitre, M., Stovall-McClough, C., Miranda, R. & Chemtob, C. M. (2004). Therapeutic alliance, negative mood regulation, and treatment outcome in child abuse-related posttraumatic stress disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72, 411–416.
- Drotar, D., Flannery, d., Day, E., Friedman, S., Creeden, R., Gartland, H. et. al. (2003). Identifying and responding to the mental health service needs of children who have experienced violence: A community-based approach. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8, 187–203.
- Duncan, D. F. (1996). Growing up under the gun: children and adolescents coping with violent neighborhoods. *The Journal of Primary Prevention*, 16, 343–356.
- Emery, R. E. & Laumann-Billings, L. (1998). An overview of the nature, and consequences of abusive family relationship. *American Psychologist*, 53, 121–135.
- Geffner, R., Igelman, R. S., & Zellner, J. (2003). *The effects of intimate partner violence on children*. New York: The Haworth Maltreatment & Trauma Press.
- Goldman, G. (2001). *Breaking the silence. A guide to helping children with complicated grief– suicide, homicide, AIDS, violence and abuse*. New York: Brunner–Routledge.
- Gordon, K. C., Burton, S., & Porter, L. (2004). Predicting the intentions of women in domestic violence shelters to return to partners: Does

- forgiveness play a role? *Journal of Family Psychology*, 18, 331–338.
- Guille, L. (2004). Men who batter and their children. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 129–163.
- Hester, M., Pearson, C., & Harwin, N. (2004). *Making an impact. Children and domestic violence*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Huth-Bocks, A., Schettini, A., & Shebroe, V. (2004). Group play therapy for preschoolers exposed to domestic violence. *Journal of Child Adolescent Group Therapy*, 11, 19–33.
- Jaffe, P. G., Baker, L. L., & Cunningham, A. J. (Eds.). (2004). *Protecting Children from Domestic Violence*. New York: The Guilford Press.
- Kapoor, N., & Kreyberg Normann, E. (2002). Voldsutsatte barn og unge er en usynlig gruppe. *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, 23, 2320–21.
- Katz, L. F., & Low, S. M. (2004). Marital violence, co-parenting, and family-level processes in relation to children's adjustment. *Journal of Family Psychology*, 18, 372–382.
- Kelly, T., & Wolfe, D. A. (2004). Advancing change with maltreating fathers. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11, 116–119.
- Kilpatrick, K. L., & Williams, L. M. (1998). Potential mediators of post-traumatic stress disorder in child witnesses to domestic violence. *Child Abuse & Neglect*, 22, 319–330.
- Kolko, D. J. (1996). Individual cognitive behavioral treatment and family treatment for physically abused children and their offending parents: A comparison of clinical outcomes. *Child Maltreatment*, 1, 322–342.
- Lehmann, P. (1997). The development of posttraumatic stress disorder (PTSD) in a sample of child witnesses to mother assault. *Journal of Family Violence*, 13, 241–257.
- Lieberman, A. F. (2004). Traumatic stress and quality of attachment: reality and internationalization in disorders of infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 25, 336–351.
- Lipian, M. S., Mills, M. J., & Brantman, A. (2004). Assessing the verity of children's allegations of abuse. A psychiatric overview. *International Journal of Law and Psychiatry*, 27, 249–263.
- Litrownik, A. J., Newton, R., Hunter, W. H., English, D., & Everson, M. D. (2004). Exposure to family violence in young at-risk children: A longitudinal look after the effects of victimization and witnessed physical and psychological aggression. *Journal of Family Violence*, 18, 59–73.
- Mathias, J.L., Mertin, P. & Murray, A. (1995). The psychological functioning of children from backgrounds of domestic violence. *Australian Psychologist*, 30, 47–56.
- McAlister Grives, B. (Ed.). (2002). *Children who see too much*. Boston: Beacon Press.
- Mullender, A., & Morley, R. (Eds.) (2001). *Children living with domestic violence. Putting men's abuse of women on the child care agenda*. London: Whiting & Birch Ltd.
- Mullender, A., Burton, S., Hague, G., Imam, U., Kelly, L., Malos, E., & Regan, L. (2003). *Stop hitting mum! Children talk about domestic violence*. Great Britain: Young Voice.
- Mullender, A., Hague, G., Imam, U., Kelly, L., Malos, E., & Regan, L. (2002). *Children's perspectives on domestic violence*. London: Sage Publications Ltd.
- Peled, E., & Davis, D. (Eds.). (1995). *Groupwork with children of*

- battered women*. London: Sage Publications.
- Rivett, M., & Rees, A. (2004). Dancing on razor's edge: systemic group work with batterers. *Journal of Family Therapy*, 26, 142–162.
- Scott, K. L., & Crooks, C. V. (2004). Effecting change in maltreating fathers: Critical principles for intervention planning. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11, 95–111.
- Straus, M. A., Kinard, E. M., & Williams, L. M. (2001). The multidimensional neglect scale, form A: adolescent and adult-recall version. *NSIC*, 26; 1–23.
- Taft, C. T., Murphy, C. M., Musser, & Remington, N. A. (2004) Personality, interpersonal, and motivational predictors of the working alliance in group cognitive - behavioral therapy for partner violent men. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 349–354.
- Taft, A., Broom, D. H., & Legge, D. (2004). General practitioner management of intimate partner abuse and the whole family; qualitative study. *British Medical Journal*, 328, 1–4.
- Vetere, A., & Cooper, J. (2004). Wishful thinking or Occam's razor? A response to 'Dancing on a razor's edge: systemic group work with batterers'. *Journal of Family Therapy*, 26, 163–166.
- Wolak, J., & Finkelhor, D. (1998). Children exposed to partner violence. In J. L. Jasinski & L. M. Williams (Eds.), *Partner violence: A comprehensive review of 20 years of research* (pp. 73–112). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Wolfe, D. A. (Ed.). (1999). *Child Abuse*. London: Sage Publications.
- Wolfe, D. A., Crooks, C. V., Lee, V., McIntyre-Smith, A., & Jaffe, P. G.

(2003). The effect of children's exposure to domestic violence: A meta-analysis and critique. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 171–187.

FOREDRAG: VOLD MOT MOR ER VOLD MOT BARNA.

Av psykolog Per Isdal som er leder for Stiftelsen Alternativ til Vold.

Om barn som vokser opp som vitne til vold i familien.

Barns eksponering for vold utgjør et stort samfunnsproblem og er dermed også samfunnets ansvar å gjøre noe med. Mange barn blir direkte utsatt for vold eller mishandling. En stor gruppe barn blir også utsatt for vold gjennom å være vitner til vold mellom foreldrene, spesielt fars vold mot mor.

Disse barna har i lang tid og i stor grad blitt oversett. Effekten av å være vitne til at mor utsettes for vold av far er like alvorlig som om det var barnet selv som ble utsatt for vold.

Tiltak for å forhindre og forebygge vold mot kvinner har så langt hatt fokus på de voksne, kvinnen og mannen. Barna er den svakeste part i en familie og særlig i familier med vold. Mest av alt trenger barn at volden stopper, men mange barn vil også trenge hjelp til bearbeiding av sine traumatiske erfaringer. Vold mot kvinner bør benevnes familievold da denne volden i så stor grad rammer barna.

Innledning

Children in martially violent homes have been called the «forgotten», «unacknowledged», «hidden», «unintended» and «silent» victims. (George W. Holden i: Holden, G W, Geffner R & Jouriles E. N. 1998, s. 1)
Vi skaper kunstige skiller mellom voksenrolle og foreldrerolle. Alt det som

skjer mellom foreldre vil influere og angå barn. I New Zealand har de bakt dette inn i sin familielovgivning. På begynnelsen av 90-tallet hadde de en samværsak der en mann ble tilkjent samvær med sine tre små døtre. Mannen hadde tidligere nesten lykket i å drepe barnets mor.

Rettens dommer uttalte at det forholdet en mann hadde til sin kone overhodet ikke hadde noen sammenheng med hva slags far han var. Ved første samværsheg etter rettssaken drepte mannen sine tre døtre og seg selv, sannsynligvis for å ramme sin tidligere kone. Etter dette ble lovgivingen endret på New Zealand og det ble stilt langt strengere krav til voldelige menn.

Vold mot mor er vold mot barn. Når noen angriper og skader den barnet er knyttet til, avhengig av og glad i, så angriper og skader vedkommende barnet selv. I neste omgang vil det være slik at dersom mor faktisk blir preget og skadet over tid av den volden hun utsettes for, så vil dette også ramme barnet. At den som utøver volden samtidig er barnets far, gjør opplevelsen av volden enda vanskeligere for barnet. Barn som vokser opp som vitner til vold i familien har hittil i liten grad blitt sett og anerkjent som barn som lider og trenger hjelp.

Privatiseringen av familievolden og de tabuer som er knyttet til den, gjør at dette blir en gruppe barn som i stor grad bærer sine bekymringer alene.

De blir de usynlige barna. Mens volden er skjult og tilslørt for omverdenen, blir den for mange barn sentrum i deres liv.

Volden som sentrum i barns liv

Gjennom 15 års arbeid med familievold er det min erfaring at fedres vold mot mødre i sterk grad preger barna. Volden har en inntrengende kraft som gjør at den for dem som lever med den, blir sentrum i deres liv.

Det er volden som preger følelsene og tankene og som blir det punkt de orienterer

seg etter i sin omgang med familien og med seg selv.

MARTIN er 14 år og går i 8. klasse. Skolen har problemer med Martin. Han er urolig og ukonsentrert i mange av timene og ligger bak de andre elevene på «læringskurven». Skolen har startet spesialundervisning for å hjelpe ham med lærevanskene.

Han er ofte trett og uopplagt og sovner noen ganger i timen. Han blir lett oppfarende og aggressiv og kommer ofte både i verbale og fysiske konflikter med medelever. Sist uke slo han ned en medelev slik at denne måtte sendes til lege. Læreren begynner å oppfatte ham som et større og større problem.

Skolen kjenner ikke til Martins ukjente liv. Martins liv inneholder tabuer som ikke tåler dagslys. Vold og faren for ny vold er en sentral livsbetingelse. Martin har ikke hatt noen kontakt med sin biologiske far. Siden han var 9 har han levd sammen med mor og hennes nye mann. Stefaren til Martin er en mann med voldsproblemer.

Som modell bidrar han daglig med oppfarende og dominerende atferd. Martins store prosjekt blir å forsøke og opptre på en måte som ikke vekker aggresjon.

Således blir stefarens voldelighet sentrum i Martins liv når han er hjemme.

Stefaren har ved flere anledninger mishandlet moren til Martin grovt og Martin har i disse situasjonene vært lamslått. Han klarer ikke å slippe disse minnene. De dukker opp som plutselige bilder i hodet hans og følger ham gjennom livet. Den fysiske volden kommer som regel sent på kvelden eller natten i forbindelse med at moren og stefaren har vart ute og drukket. Martin vet dette og tør aldri falle i søvn før moren og stefaren har kommet hjem og falt til ro.

Martin er redd for at stefaren kan komme til å drepe moren; og han har derfor gjemt en kniv under hodeputen sin.

Som 12-åring bestemte han seg for at han måtte drepe stefaren dersom denne var i ferd med å ta livet av moren hans. Han lurte på hva som vil skje når han har drept og er også redd for at han ikke skal klare det.

Martin er en dypt bekymret gutt og han er alene med sine bekymringer. Han har skjønnet at det som skjer i familien skal være hemmelig. Verken moren eller stefaren sier noensinne noe om volden og det som skjer i familien. De oppfører seg som om volden ikke finnes.

PETTER er tre år og kan enda ikke gå. Det har akkurat startet en omfattende utredning for å finne ut hva som er galt med ham. I forhold til sin alder er Petter lite utviklet på alle områder.

Faren til Petter er en meget brutal mann. Han bruker Petter når han mishandler moren. Når han skal slå sin kone tar han gjerne Petter på den ene armen mens han slår med den andre. Petter er et eksempel på hvordan noen fedre aktivt involverer barna i sin vold for ytterligere å ramme barnets mor og for å markere sin totale maktposisjon i familien. Faren til Petter er, som mange andre voldelige menn, totalt blind for hva volden mot partneren gjør med barnet.

Barn og vold i familien

Tradisjonelt har vold vært en rettighet knyttet til mannsrollen. Fram til 1868 var det tillatt for en ektemann å fysisk avstraffe sin kone, og fram til 1972 hadde foreldre i Norge den samme rett i forhold til egne barn. Som det andre landet i verden, vedtok Norge i 1972 en lov som forbyr all bruk av fysisk vold mot barn.

Det er i dag 17 land som har nedfelt dette i sitt lovverk. FNs barnekonvensjon fastslår at frihet fra vold skal være en barnerettighet. To land har enda ikke underskrevet konvensjonen, USA og Somalia.

Violence in the lives of children has been considered the number one public health problem in the United States for some time (Graham-Bermann & Edleson, 2001:3)

Barns utsatthet for vold må anses som et alvorlig samfunnsproblem.

Omfanget av voldsbruk direkte rettet mot barn er sannsynligvis meget høyt. En rekke barn blir i tillegg utsatt for familievold ved å være vitne til vold mellom foreldrene, først og fremst til fars bruk av vold mot mor. Barn eksponeres også for en mengde vold på skolen, blant lekekamerater og ikke minst gjennom media og spill.

Hva finnes av tall på forekomst av vold i hjemmet? Strauss & Gelles (1990) estimerer for USA at 12 prosent av amerikanske kvinner opplever vold fra sin samlivspartner i løpet av et år, og at 25 prosent av denne volden kan klassifiseres som særlig brutal.

I en undersøkelse fra 1992 anslås det at 10 millioner amerikanske barn årlig bevitner vold mellom sine foreldre (Strauss, 1992). Strauss understreker, på bakgrunn av sine studier, at effekten av å se vold mellom foreldre kan være mer negativ og omfattende på barnets utvikling enn om det selv hadde blitt mishandlet.

Graham-Bermann & Edleson (2001) mener at det er grunnlag for å tro at barns utsatthet for vold er økende.

Forskning på barn som blir vitne til vold i hjemmet er av nyere dato. Først de siste 10 årene kan man vise til forskningsaktivitet av betydning. Den første større konferansen på temaet ble holdt i Minneapolis i 1992 (Geffner, Jaffe & Sudermann, 2000: 2). Tidligere har forskningens hovedfokus ligget på studier av barn som direkte ofre for vold enten dette var barnemishandling eller seksuelt misbruk.

I Norge var Halldis Leira (1990 a, 1990 b) tidlig ute med å presentere

problemstillinger knyttet til barn som har vært vitne til vold.

Hun startet sine artikler med å beskrive et forskningsfelt nesten totalt uten aktivitet. I Norden har det de siste årene vært en stigende interesse for temaet og det er blitt utgitt bøker både i Danmark (Christensen & Persson, 1998) og i Sverige (Metell, Eriksson, Isdal, Lyckner & Råkil, 2001). I Norge har Mogens Møller (2000) utgitt boken «I fars vold» der han tar et sterkt oppgjør både med sin voldelige far og med det vitenskapsfeltet som har prøvd å forstå denne volden.

Ved krisesenteret for kvinner i Moss er det blitt utført et pionerarbeid for å hjelpe barn som har bevitnet vold.

I 2001 startet Alternativ til Vold et eget behandlingstilbud for barn som har vært vitne til vold i familien, med midler fra Norske Kvinners Sanitetsforening.

Menns vold mot kvinner

For bedre å forstå hva barn blir utsatt for og på hvilke måter dette kan prege dem, trenger vi å vite hva vold er og hvordan et voldsproblem kan se ut. Isdal (2000) beskriver vold som en hver handling rettet mot et annet menneske som gjennom at den skremmer, smerter, skader eller krenker søker å påvirke dette mennesket. Han viser at volden svært sjelden er en isolert enkelthendelse, men et mønster av ulike undertrykkende og dominerende former for atferd der den fysiske volden ofte bare er en liten del av helhetsbildet. Vold i familien er snarere en tilstand enn en handling. Det er viktig å forstå at barn observerer og påvirkes av hele volds-mønsteret. Isdal (2000) deler inn volden i undergrupper; fysisk, seksuell, materiell, psykisk og latent vold.

Fysisk vold: enhver bruk av fysisk makt som gjennom at den smerter, skader skremmer eller krenker søker å påvirke et annet menneske til å gjøre noe som utøveren vil. Dette inkluderer handlinger

som å holde, dytte, riste, slå, sparke, lugge, bite, bruk av slagvåpen og stikkvåpen osv.

Forskningen angir ikke i hvilket omfang barn faktisk er til stede i situasjoner med familievold.

Men i Holden, Geffner & Jouriles (1998) gjennomgang av resultater, er det grunnlag for å anta at bortimot halvparten av de barn som lever i familier der far bruker vold mot mor, har vært fysisk til stede i voldssituasjonene og også sett volden. O'Brien, John, Margolin & Erel (1994) finner at det er lite samsvar mellom det barn forteller at de har opplevd, og det foreldre sier at barna har fått med seg. Det er en klar tendens til at foreldre undervurderer og underrapporterer i hvilken grad barna deres er blitt eksponert for bruk av vold.

Seksuell vold: er all vold knyttet til tvang av seksualitet. Dette omfatter bruk av aggresjon eller trusler for å oppnå sex, seksuell trakassering, voldtekt, seksuell tortur, tvang til uønsket type sex osv.

Vi vet lite om barns opplevelse av seksuell vold mellom foreldre. Mine erfaringer med arbeid med voksne som var vitne til vold fra far mot mor under oppveksten, tyder på at barn også eksponeres for denne type vold, gjennom for eksempel å høre at mor blir voldtatt eller å oppleve at far drar med seg mor til soverommet under en voldssituasjon.

Materiell: vold omfatter alle handlinger rettet mot ting eller gjenstander der disse handlingene søker å skremme eller krenke, for i neste omgang å påvirke. Dette er handlinger som å ødelegge møbler, kaste gjenstander, slå i stykker ting osv.

Menn som har voldsproblemer i forhold til sine partnere vil ofte ha generelle problemer med aggressiv og utagerende atferd. Materiell vold er derfor en relativt vanlig hendelse i mange barns liv. Det er to viktige sider ved den materielle volden. For det første er all eksplosiv aggresjon

hos en voksen, skremmende og stressende for barn.

For det andre blir den materielle volden påminner om den enda mer skremmende fysiske volden, og utløser av den grunn ofte like sterke stress reaksjoner i barnet.

Psykisk vold: er handlinger som ikke innebærer bruk av fysisk makt men som går ut på å påvirke gjennom på andre måter å skremme, smerte, skade eller krenke. Som psykisk vold finner vi direkte og indirekte truende atferd (-holder du ikke kjeft så banker jeg deg», «jeg skal drepe deg»), degraderende og ydmykende atferd («hore», «fritte», «drittkjerring» osv.), kontroll, isolering og emosjonell vold (neglisjering, nedlatenhet osv.).

Heller ikke her er det gjort omfattende studier av hvordan bevitnelsen av psykisk vold virker på barn. I Holden, Geffner & Jouriles (1998) redaktørverk om barn som er vitne til vold, refereres flere studier som tyder på at barn blir svært preget av denne type vold. Mellom annet kan psykisk voldelig atferd som trusler, kontroll, degradering og andre dominansstrategier, tydelig observeres i voldseksponerte barns lek med andre barn. De relaterer seg til disse på samme måte som de opplever at deres far relaterer seg til deres mor. Dermed får volden i annen omgang negative konsekvenser for flere barn enn dem som lever i familier der det forekommer voldsbruk.

Latent vold:

Latent vold refererer til den makt som ligger i at volden faktisk kan skje, muligheten for ny vold. På dette punktet skiller utøverens opplevelse seg klart fra dem som utsettes eller eksponeres for volden.

Den som utøver volden vil gjerne oppleve disse episodene og aggresjonsutbruddene som enkeltstående hendelser, volden avsluttes når voldsepisoden er over. For den som utsettes for volden som offer eller

vitne, blir volden stående som et sterkt minne og som en kontinuerlig mulighet.

Å leve i et hjem der far bruker vold mot mor vil for mange barn innebære og gå i en kronisk beredskaps- og spenningstilstand der energi og oppmerksomhet brukes til å se etter tegn på mulig vold og observere andres følelser og reaksjoner.

Ola (37) uttalte at han måtte være verdens lykkeligste mann, selv om han var fortvilet over at han ved noen anledninger hadde gått fysisk løs på sin kone. Han hadde en fantastisk kone og datter. De var alltid blide og hyggelige. Jeg har det sånn, sa Ola, at når jeg kommer hjem fra jobben så møter kona mi meg i døra med et varmt kyss. Så kan hun gi meg en pils og avisen, og be meg legge meg på sofaen og slappe litt av mens hun gjør ferdig maten. Hun gjør jo alt hjemme og sier at hun vil ha det sånn. Jeg er en meget privilegert mann. Og datteren min er verdens mest hyggelige og positive jente. Det er aldri noen problemer med henne. Camilla er sånn som kommer med tøflene til meg og spør om det ikke er noe mer hun kan gjøre. Ola var lykkelig mens hans nærmeste var ulykkelige. Hans kone og datter var opptatt av en ting mer en noe annet i sin kontakt med Ola, nemlig det å unngå hans vrede og vold. Alt de gjør er styrt av frykt.

For å forstå barn og hvordan de blir påvirket av å vokse opp i en familie med vold, er kunnskap om voldsvirkeligheter helt sentralt. Som tidligere nevnt er vold oftest en tilstand snarere enn en enkelthendelse. Barn vil derfor både bli preget og påvirket av hver enkelt av de episoder der far går fysisk løs på mor. Slike hendelser overvelder barn og traumatiserer dem. Samtidig vil de oppleve det som å vokse opp i en generell tilstand av fare, der muligheten for vold er den sentrale underliggende faktor i alt samspill i familien. I hjem hvor det foregår familievold, vil ofte også fiendtlighet, degradering, undertrykking og dominans være del av voldsutøverens repertoar.

Deretter følger taushet, benekting og tilsløring av det som skjer.

Barnet påvirkes også av det sykliske i familievolden, og av hvordan mor og far forholder seg til voldsbruken. Leonora Walker (1984) er særlig kjent for å ha beskrevet ekteskapsvoldens syklus. Denne syklusen går kontinuerlig gjennom tre faser: Voldsfasen blir fulgt av en såkalt «honeymoon-fase» der samlivet framtrer som om det var lykkelig og velfungerende. Honeymoon-fasen går så over i en frustrasjonsfase der spenning og aggresjon bygges opp, for så å ende ut i en ny voldsfase. Hydén (1994) viser hvordan volden har dyptvirkende innflytelse på begge foreldre. Siden vold er uforenlig med kjærlighet, utgjør den en alvorlig trussel for ekteskapet.

Denne trusselen vil igangsette en prosess hos de voksne for å nøytralisere volden. Dette kan skje gjennom at volden benektes eller at paret kompenserer med romantisering av de øvrige deler av forholdet og opptrer tettere og «kjærligere» sammen. Alternativt kan volden nøytraliseres gjennom at ansvaret for volden flyttes vekk fra den som utøver den. Dette kan skje ved at mor påtar seg ansvaret for det som skjer ved å hevde at det er hennes skyld og feil, eller at hun aktivt søker å få seg selv og barna til å forstå at det er andre og formildende grunner til at far slår. Mor kan dermed fungere som modell for det å skulle forstå og unnskyldte voldsutøvere. En av virkningene av vold er at den splitter familien opp i enkeltindivider. Voldens eneste motkraft kunne vært solidariteten og samholdet i resten av familien. Det som oftest skjer, er at hvert familiemedlem blir gående alene med sin angst og bekymring. Det blir en avstand og ensomhet, ikke bare mellom mor og barn, men også mellom søsken.

Voldens «natur» gjør at det blir lite dialog rundt det som skjer, og dermed heller ikke en kommunikasjon om familiens liv og hva

som kan gjøres med det. Barn i voldsfamilier blir således ensomme i sine familier.

Leira (1990a) beskriver hva tabuiseringen og dermed fortielsen av volden, gjør med barn. Alene med en overveldende og uforståelig virkelighet starter en prosess der barnets virkelighet blir uvirkelig. I neste omgang vil usikkerheten på hva som er virkelig gir seg utslag i barnets selvforståelse og atferd. Hennes poeng er at behandlere og voksne må bekrefte barns tabuiserte og vanskelige virkelighet. Hun uttrykker det slik: «Fra anerkjennelse av det umulige, til erkjennelse av det mulige» (Leira, 1990b).

Hvordan blir barn vitne til vold

Barn blir vitne til vold på flere måter. For det første kan de være tilstede i situasjonene og faktisk se det som skjer.

Som tidligere nevnt, antar forskningen at så mange som 50 prosent av barn som lever i familier der de er blitt eksponert for vold, har vært fysisk tilstede i voldssituasjonene. Dette viser at menn som utøver vold i liten grad makter å skjerme barna sine for voldsutbrudd. Når raseriet tar dem ser de ikke barna.

For det andre kan barn bevitne vold gjennom å høre hva som skjer. Utallige er de historier om barn som ligger på sine rom om kvelden og hører den skremmende verbale og fysiske volden. I noen tilfeller kan det tenkes at det å høre vold kan være mer skremmende og overveldende enn det å se. («Det hørtes ut som han tok livet av mamma».)

For det tredje kan barn bevitne vold gjennom å sanse eller føle at volden har skjedd eller skal skje. Muligheten for nye voldsepisoder ligger i familien som en udetonert bombe, og barnet merker endringen og spenningen når noe nærmer seg.

For det fjerde kan barn bli vitne til vold gjennom å se resultatene av volden, både de fysiske og psykiske konsekvensene.

Volden får betydning da den i større eller mindre grad påvirker foreldrene og deres fungerings- og omsorgsevne (Holden Stein, Ritchie, Harris & Jouriles 1998). Barn som er vitne til vold i familien er i sterkere grad også i faresonen for andre typer traumatiske oppvekstbetingelser. Holden, Geffner & Jouriles (1998 Kap. 2-4) beskriver i sin gjennomgang av forskningen, hvordan dette er barn som dobbelt så ofte som andre barn blir utsatt for aggresjon, barnemishandling og fysisk avstraffelse. Barn som er vitne til vold har økt risiko for å oppleve seksuelt misbruk av sine fedre enn andre barn. Videre er disse barna oftere eksponert for stress som alkoholproblemer, sykdom og depresjon hos sine foreldre. Volden fanger oppmerksomheten til de voksne på en måte som gjør at mange barn opplever å «miste» sine foreldre.

Far blir fanget av sitt raseri og sin avmakt, mor blir fanget av sin angst. Konflikten, volden og den andre voksnes tilstedeværelse tar begge foreldrenes oppmerksomhet. I disse følelsene er det vanskelig å se barnet.

Når volden i tillegg er så skam- og skyldbelagt, vil ofte foreldrene vegre seg mot å ta inn symptomene på at barna lider under volden. Både mødre og fedre i familier med vold trenger for sin egen del å tenke at barna verken har oppfattet volden eller blitt preget av den.

Hva gjør volden med barn

Barn preges og formes av den virkelighet de vokser opp i. Erfaringer med familievold har en klar negativ effekt på barn og deres utvikling.

MacDonald & Jouriles (1991) viser i sin gjennomgang av forskningen at 25 - 70

prosent av de barn som vokser opp som vitne til vold vil utvikle alvorlige atferdsproblemer. Som en gjennomsnittstall er det grunnlag for å anta at 40 prosent av alle de barna som eksponeres for vold vil utvikle atferdsproblemer på et klinisk nivå.

I sitt introduksjonskapitel i redaktørverket til Holden, Geffner & Jouriles (1998) oppsummerer Holden mye av den forskning som er blitt utført. Han sier at barn som blir vitne til vold i hjemmet, som gruppe, utviser en rekke symptomer.

De fleste av disse symptomene deler han inn i to hovedgrupper: eksternaliserende og internaliserende symptomer, og han viser at barna utvikler begge formene. Det har vært tenkt at det vil være en stor kjønnsforskjell i symptomvalg: at gutter vil eksternalisere og jenter vil internalisere, men forskningen gir ikke grunnlag for å bekrefte slike kjønnsforskjeller.

I tillegg kan bevitnelse av vold knyttes til utviklingen av en rekke psykiske helseproblemer hos barn.

Barnett, Miller-Perrin & Perrin (1997) har laget en liste over typiske symptomer og problemer som man finner i gruppen av barn eksponert for vold.

Oppmerksomhetsforstyrrelser:

Eksternaliserende problemer:

aggresjon, alkohol og rusproblemer, sinne, atferdsproblemer, grusomhet mot dyr, ødeleggende og ramponerende atferd, ulydighet (noncompliance) og opposisjonell atferd

Internaliserende problemer:

Angst, depresjon, klynging og avhengighet, frykter og fobier, lav selvfølelse, passivitet og tilbaketrekning, tristhet, skyldfølelse og selvforakt, skyhet, suicidalitet.

PTSD (post traumatisk stress lidelse)
symptomer:

Angst, flashbacks, hyperfølsomhet, skyld, mareritt, følelsesnummenhet, søvnplager.

Separasjonsangst:

Tro på vold i relasjoner og konflikter.
Manglende sosiale ferdigheter.
Lav empati.
Dårlig problemløsningsevne.

Skoleproblemer:

Akademiske prestasjonsproblemer, dårlig oppførsel, skulking og fravær.

Latente voldsproblemer:

(vold som voksne i relasjoner)

Tvangslidelser

Somatiske problemer:

(hodepine, enurese, insomnia, magesår)

Humørsvingninger

Forskningen viser en klar sammenheng mellom opplevelsen av vold i hjemmet og en rekke symptomer hos barn. Spørsmålet her blir i hvilken grad hjelpeapparatet klarer å avdekke sammenhenger mellom barns symptomer og de voldelige forhold som barna lever under. Et barn som lever som vitne til vold i familien vil ikke hjelpes med symptomlette alene. Det er avgjørende for disse barna at volden oppdages og stoppes, og at de vonde erfaringene bearbeides.

Pynoos, Steinberg & Goenjian (1996) viser hvordan traumatiske forhold preger barn, hvordan deres hjerner utvikles og fungerer, og i neste omgang hvordan de fungerer atferdsmessig. De postulerer en sterk sammenheng mellom traumatiske familieforhold og en rekke barnepsykiatriske diagnosegrupper.

De forklarer for eksempel hvordan traumatiske forhold som eksponeringen for vold i hjemmet kan gi seg utslag i symptombilder som blir oppfattet som

sikre indikasjoner for ADHD. Den vanligste behandlingsformen for barn diagnostisert med ADHD er ritalin, og medisiner med ritalin er åpenbart en mangelfull behandling mot familievold.

Hughes (1997) påpeker hvordan 35 - 45 prosent av barn eksponert for familievold utvikler problemer som kommer inn under definisjonen for psykopatologi. Dette tilsier at 55 - 65 prosent ikke utvikler alvorlige problemer. Hughes, Graham-Bermann & Gruber (2001) beskriver den motstandskraft, resiliens, som man også finner hos barn.

Det at noen utvikler problemer og andre ikke, kan tenkes forklart gjennom en rekke ulike forhold slik som; frekvensen og alvorligheten av familievolden, barnets alder, hvor mange av voldsepisodene barnet har bevitnet, om barnet i tillegg blir utsatt for mishandling, vold eller omsorgssvikt, hvordan mor og hennes evne som omsorgsperson blir preget av volden, barnets relasjoner til mennesker utenfor familien, barnets mestringsstil, med mer.

Sandra Graham-Bermann hevder i oversiktsboken til Graham-Bermann & Edleson (2001, Kap. 2) at vi trenger flere teorier og perspektiver for å forstå hvordan bevitnelsen av vold virker inn på barn.

For det første må vi ha et sosialt læringsperspektiv. Det går ut på at barn lærer gjennom å observere sine modeller, og vil tendere til å gjenta den type atferd som deres modeller viser.

Når en far utøver vold mot en mor og relaterer seg til henne med dominans og undertrykkelse vil barnet se og lære som om fars atferd var normal. Gjennom observasjon av vold lærer barn en rekke ting. Det lærer en konkret være- og handlingsmåte, det lærer om takling av konflikter og uenighet, det lærer om hvordan sinne skal se ut, om empatiløshet og om forskjellen mellom rett og galt.

I familier rammet av voldsbruk, er det på den andre side ofte slik at barnet ikke får ervervet viktige egenskaper som evnen til tålmodighet og toleranse, til å forhandle og inngå kompromisser og til å kunne samarbeide. En slik svikt i læring og sosialisering vil i neste omgang kunne få store konsekvenser for barnets møte med andre barn og voksne i barnehage og skole. For det andre trenger vi et traumeperspektiv som hjelper oss til å forstå de sterke og spesifikke virkningene av traumatiske voldsopplevelser. Traumer preger barn gjennom karakteristiske umiddelbare reaksjoner og gjennom alvorlige senvirkninger. Opplevelsen av vold er en overveldende erfaring som gir seg utslag blant annet i kroniske indre spenningstilstander hos barn. Traumene vil prege barnets hjerneutvikling og i neste omgang hvordan de fungerer atferdsmessig, tanke- og følelsesmessig.

For det tredje trenger vi et relasjonsperspektiv som forklarer hvordan barns relasjoner til andre og til seg selv blir preget av vold. Mor og far er det viktigste grunnlaget i barnets relasjonelle utvikling. Når deres relasjon og atferd er preget av uforutsigbarhet, fare og psykisk smerte, vil dette kunne få dyptgripende effekter på hvordan barnet forstar relasjoner og i neste omgang på hvordan barnet relaterer seg til andre. Opplevelsen av vold vil kunne gi barn en forventning om at relasjoner er smertefulle og farlige. Barnets forsvar mot en slik forventning kan enten bli at det i hele sin væren søker å unngå å relatere eller binde seg til andre, eller at barnet går inn i alle sine relasjoner med et forsøk på å bekrefte sine forventninger til relasjoner.

Konklusjoner og vurderinger:

Vold mot mor er også vold mot barn. Kunnskapen om forekomsten av barn som lever som vitne til vold i familien og hvordan dette preger og skader dem, er av ny dato. Det er grunn til å tro at denne innsikten er mangelfull hos de instanser som skal forstå og ta seg av barn. Det er således svært viktig at disse barna og deres

livsbetingelser blir synliggjort. Her trenger vi både forskning, informasjon og undervisning. Min påstand er også at en rekke problemer hos barn ikke blir satt i sammenheng med de årsaksforhold som er roten til problemene, at fagfolk ikke tenker og ser sammenhengen til vold mellom foreldrene og ikke spør etter den type forhold. At fagfolk ikke ser familievold i sin kontakt med barn, er et svik mot barna det gjelder.

I de miljøer som har vært opptatt av menns mishandling av kvinner, har det vært viktig å bruke begrepet kvinnemishandling. Tidligere ble begreper som husbråk og familievold brukt.

Kritikken mot disse begrepene var at de tilslørte at det faktisk var menn som brukte vold mot kvinner og at volden var mannens problem og kvinnen var voldens offer. Det er verdt å diskutere om ordet kvinnemishandling har bidratt til å usynliggjøre at også barn i høy grad er ofre for og influerte av den vold som fedre utever mot mødre.

Holden, Geffner & Jouriles (1998) tar noe av den samme diskusjonen og anbefaler bruken av begrepet marital violence («ekteskapsvold»). Det er etter min mening riktig å bruke begrepet familievold eller ekteskapsvold når en mann mishandler sin kone og det samtidig er barn i familien.

Kunnskapen om hvordan barn rammes av fedres vold mot barnas mødre bør tillegges stor vekt i spørsmål om barnefordeling og samvær.

Isdal (2000) beskriver hvordan volden fortsetter selv etter samlivsbrudd, både i handling og i hvordan fedre omtaler og relaterer seg til sine tidligere partnere. Det bør bli en selvfølgelighet at voldsforhold bringes aktivt inn i samværsdrøftinger etter samlivsbrudd. Etter min vurdering må samfunnet stille større krav til en far som har vært voldelig mot en mor. Som en forutsetning for samvær bør det kreves at denne faren vedkjenner seg volden sin,

påtar seg det hele og fulle ansvaret for den samt garanterer for at volden ikke skal skje igjen. Her kan det være riktig å kreve at voldsutøveren gjennomgår et behandlingsopplegg a la «Alternativ til Vold». Det er min oppfatning at barnevern og rettsapparat i langt større grad bør kreve slikt av fedre som har brukt vold.

REFERANSER:

Barnett, O.W., Miller-Perrin, C.L., & Perrin, R.D. (1997). *Family Violence across the Lifespan*. SAGE publ. Thousand Oaks.

Christensen, E., & Persson, L. (1998). *Når mor får bank*. København: Socialt Udviklingscenter SUS.

Geffner, R.A., Laffe, P. G., & Sudermann, M. (2000). *Children Exposed to Domestic Violence: Current issues in Research, Intervention, Prevention and Policy Development*. New York: The Naworth Maltreatment and Trauma Press.

Graham-Bermann, S.A., & Edleson, J.L. (2001). *Domestic violence in the lives of children*. Washington: American Psychological Association.

Holden, G.A., Geffner, R., & Jouriles, E.N. (1998). *Children Exposed to Marital Violence. Theory, Research and Applied Issues*. Washington: American Psychological Association.

Holden, S., Ritchie, H., & Jouriles, E.N. (1998). Parenting Behaviors and Beliefs of Battered Women. I: Holden, G.A Geffner R & Jouriles, E.N.(red). (1998): *Children Exposed to Marital Violence. Theory, Research and Applied Issue*. Washington: American Psychological Association.

Hughes, H.M. (1997). Research Concerning Children of Battered Women: Clinical Implications. I: Geffner, R., Sorenson, S.B., & Lundberg-Love, P.K. (red.) *Violence and Sexual Abuse at Home: Current Issues, Interventions, and Research in Spousal Battering and Child Maltreatment*. New York: Haworth.

Hughes, H.M., Graham-Bermann, S.A., & Gruber, G. (2001) Resilience in Children Exposed to Domestic Violence. I: Graham-Bermann, S.A., & Edleson, J.L.: *Domestic violence in the lives of children*. Washington: American Psychological Association.

Hyden, M. (1994). *Woman battering as a marital act. The construction of a violent marriage*. Stockholm: Scandinavian university press.

Isdal, P. (2000). *Meningen med Volden*. Oslo: Kommuneforlaget.

Leira, H. (1990). a Fra tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse. Del 1. Om arbeid med barn som har erfart vold i familien. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, Årg. 27, nr.1, 16-22.

Leira H. (1990). b Fra tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse. Del 2. En modell for intervensjon med barn og unge som har erfart vold i familien. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. årg. 27, nr.2, s. 99-105.

MacDonald, V.C., & Jouriles, E.N. (1991). Marital aggression and child behavioral problems; Research findings, mechanisms and intervention strategies. *Behavior Therapist*, 14, s. 189 -192.

Metell, B., Eriksson M., Isdal P., Lyckner, B. & Rskil, M. (2001). *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Gothia Forlag.

Møller, M. (2000). *I Fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget.

O'Brien, M., John, R.S., Margolin, G., & Erel, O. (1994). Reliability and diagnostic efficacy of parents reports regarding children's exposure to marital aggression. *Violence and Victims*. 9, s.45 - 62.

Pynoos, R.S., Steinberg, A.M., & Goenjian, A. (1996). Traumatic Stress in Childhood and Adolescence: Recent Developments and Current Controversies. I: van der Kolk, B.A., McFarlane, A.C., & Weissaeth, L. (red): *Traumatic Stress*. New York: The Guilford Press.

Strauss, M.A. (1992). Children as witness to marital violence. A risk factor for lifelong problems among a nationally representative sample of American men and women. I: Schwarz, D.F (red): *Current controversies on family violence*. Newbury park CA: Sage.

Strauss, M.A., & Gelles, R.J. (1990): *Physical violence in American families; Risk factors and adaption to violence in 8145 American families*. New Brunswick NJ: Transaction.

Walker L. (1984). *The Battered Woman Syndrome*. New York: Springer publishing press.

SLUTT Å BRUKE VOLD

Bulletengen er utgitt av prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

Det er et samarbeidsprosjekt mellom Senter for Krisepsykologi i Bergen(SfK) og Alternativ til Vold(ATV) i Oslo.

Finansiert av Barne- og Likestillingsdepartementet.

Bulletengen kan lastes ned fra hjemmesiden til SfK og BUF ETAT:

Hjemmeside ATV: <http://www.atv-stiftelsen.no/>

Hjemmeside SfK: <http://www.krisepsyk.no>

Hjemmeside BLD: <http://www.regjeringen.no/bld>

Hjemmeside BUF ETAT: <http://www.bufetat.no>

Alternativ til Vold

Lilletorget 1

0184 Oslo

Tlf.: 22401110

per.oystein@atv-stiftelsen.no

www.atv-stiftelsen.no

Senter for Krisepsykologi AS

Fortunen 7

5013 Bergen

Tlf.: 55596191(dir.)

vold@krisepsyk.no

www.krisepsyk.no